

**Projekt: “Europa społeczna w oczach obywateli europejskich:
jak walczyć z nierównością i wykluczeniem społecznym?”**

APEL OBYWATELI

*“Przezwyciężanie ubóstwa to nie gest filantropii. To akt sprawiedliwości”. Nelson Mandela
Kampania „Uczyń Ubóstwo Historią” 2005*

PREAMBUŁA

Fundamentami Unii Europejskiej są wartości takie jak: szacunek dla godności ludzkiej, wolność, demokracja i równość, tym niemniej codziennym udziałem wielu obywateli europejskich jest ubóstwo, dyskryminacja, wykluczenie społeczne, nierówne traktowanie w pracy, różnice w dostępie do opieki zdrowotnej.

Czy Europa powinna odgrywać aktywniejszą rolę w sprawach społecznych? Jak Europa powinna skuteczniej odpowiadać na potrzeby społeczne? Jak powinien wyglądać „Europejski model społeczny”?

Każde państwo członkowskie Unii Europejskiej (UE) ma swój własny system ochrony socjalnej i do kompetencji władz narodowych należą zasady i organizacja zabezpieczenia społecznego. Tym niemniej wymiar społeczny ma swoje miejsce w procesie integracji europejskiej, a konwergencja społeczna od dawna pozostaje ważnym celem Unii Europejskiej.

Z tego względu UE stworzyła różne "narzędzia społeczne", które umożliwiają jej aktywność w sprawach społecznych. Na przykład wartościowym instrumentem stosowanym w politykach społecznych jest otwarta metoda koordynacji [OMC]. Posługując się nią, państwa członkowskie mogą definiować i oceniać wspólne cele w dziedzinie zatrudnienia, społecznej integracji oraz reformy emerytalnej. Otwarta metoda koordynacji używana jest w obszarach, pozostających w kompetencjach państw członkowskich, takich jak: zatrudnienie, ochrona socjalna, integracja społeczna, problemy młodzieży, edukacja oraz szkolenie.

OMC przyniosła konkretne pozytywne rezultaty, przede wszystkim umieszczając kwestie ubóstwa i wykluczenia społecznego w politycznej agendzie. Jest to narzędzie niezastąpione w rozwijaniu bardziej prospołecznej Europy, mimo ograniczeń wynikających z tego, że jest to miękki instrument zarządzania politykami publicznymi, w przypadku których Wspólnota Europejska ma ograniczone lub niewyłączne kompetencje.

Innym środkiem służącym rozwiązywaniu kwestii społecznych jest mająca wymiar strategiczny Lizbońska Agenda 2000, która wprost połączyła ekonomiczny cel uczynienia z Unii Europejskiej najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki ze społecznym celem osiągnięcia większej spójności społecznej. Jednak od 2005 roku polityki europejskie koncentrowały się na wzroście gospodarczym kosztem tejże spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju.

Dzisiaj, pomimo wysiłków podejmowanych zarówno na szczeblu europejskim jak i w poszczególnych państwach, istotna część ludności europejskiej doświadcza biedy, nierównego traktowania oraz nie ma dostępu do podstawowych usług społecznych. 84 miliony Europejczyków (17% mieszkańców Europy) jest zagrożona ubóstwem, a kryzys światowy codziennie zwiększa ich liczbę. Nie powinno się postrzegać ubóstwa wyłącznie jako braku środków finansowych i źródeł dochodu, lecz widzieć je jako zjawisko wielowymiarowe,

zawierające w sobie: wrażliwość na zagrożenia, niestabilność, brak szans i odmowę dostępu do podstawowych praw.

Uczynienie każdego obywatela częścią społeczeństwa jest podstawowym warunkiem zbudowania otwartej (inkluzyjnej) i zasobnej Europy społecznej, a jeśli walka z ubóstwem ma wejść w decydującą fazę, to wszyscy na wszystkich szczeblach muszą być zaangażowani i oddani temu działaniu.

Aby móc walczyć z ubóstwem i wykluczeniem społecznym UE musi być silniejsza. Jednak taką nie będzie bez siły swoich obywateli. Powinno się w coraz większym zakresie angażować społeczeństwo obywatelskie i jego organizacje przedstawicielskie, wyposażać je w prawa i narzędzia uczestnictwa, które otworzą przed nimi bezpośrednią "drogę do Brukseli" i dadzą możliwość współkształtowania procesu integracji europejskiej oraz europejskich polityk dotyczących spraw społecznych.

Artykuł 11 of zmienionego Traktatu o Unii Europejskiej czyni demokrację partycypacyjną instrumentem, który ma wzmocnić demokratyczną legitymację Unii Europejskiej, a zatem czyni ją zasadą rządzenia, uzupełniającą demokrację przedstawicielską. W ten sposób dialog obywatelski staje się jednym z głównych narzędzi w procesach tworzenia polityk i podejmowania decyzji na szczeblu europejskim. Instytucje unijne rzeczywiście muszą prowadzić "otwarty, przejrzysty i regularny dialog ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi i społeczeństwem obywatelskim"¹.

Jednak do osiągnięcia rzeczywistego obywatelstwa europejskiego i autentycznego poczucia przynależności do europejskiego społeczeństwa obywatelskiego jest jeszcze długa droga. Po pierwsze brakuje wśród obywateli europejskich wiedzy, o tym, co Unia Europejska robi i jakie działania może podejmować. Wiele osób czuje się Europejczykami, ale nie myślą o swoim obywatelstwie w aktywny sposób, poza bardzo szczególnymi okazjami (takimi jak wybory do Parlamentu Europejskiego, konsultacje, debaty, konferencje...). W niektórych nowych

---

¹ Artykuł 11 Traktatu przewiduje również bezpośredni udział obywateli: *"Za pomocą odpowiednich środków instytucje umożliwiają obywatelom i stowarzyszeniom przedstawicielskim wypowiedanie się i publiczną wymianę poglądów we wszystkich dziedzinach działania Unii"*

państwach członkowskich obserwuje się skłonność do przypisywania instytucjom unijnym większej efektywności w rozwiązywaniu różnych problemów niż władzom krajowym, jednocześnie jednak brakuje informacji na temat unijnych polityk i działań. Obywatele słabo orientują się w funkcjonowaniu instytucji unijnych i skomplikowanym podziale kompetencji pomiędzy Unię Europejską a państwami członkowskimi. Nie znają oni rzeczywistego wpływu polityk UE na ich codzienne życie, tracąc z tego powodu zainteresowanie europejskim projektem.

W tej sytuacji jesteśmy przekonani, że tylko wówczas, gdy obywatele będą mieli poczucie, że polityki europejskie odpowiadają na ich troski i aspiracje, zaangażują się w pełni w dalsze budowanie Unii Europejskiej. Tymczasem, żeby to było możliwe, trzeba najpierw zrewidować podstawowe zasady procesu integracji europejskiej.

NALEŻY ZREWIDOWAĆ EUROPEJSKI MODEL GOSPODARCZY. DWOMA GŁÓWNYMI PRIORYTETAMI POWINNY BYĆ: DOBROBYT OBYWATELI I OCHRONA ŚRODOWISKA.

Trzeba zrewidować prymat wolnego rynku. Jako najważniejsze priorytety trzeba wskazać dobrobyt obywateli, ochronę środowiska oraz zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym oparty na współpracy pomiędzy wszystkimi aktorami (sektorem publicznym, prywatnym i obywatelskim). Dobra wspólne powinny być dostępne dla każdego.

NALEŻY ODBUDOWAĆ SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNĄ: TE SAME PRAWA DLA WSZYSTKICH

Zbyt wiele osób nie ma dostępu do bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego. Oprócz "tradycyjnych" wykluczonych i marginalizowanych sektorów coraz więcej osób pracujących i emerytów jest zagrożonych ubóstwem. Brak bezpieczeństwa w połączeniu z ideologią konkurencji rodzi konflikty we wszystkich układach: miejscowi przeciw imigrantom; Północ przeciw Południu; Wschód przeciw Zachodowi. W ten sposób nie da się zbudować Europy społecznej, lecz można zniszczyć ten niewielki dorobek, który już mamy. Zatem przyznanie wszystkim tych samych praw jest jedynym sposobem zbudowania nowej spójności społecznej.

WSPIERANIE BUDOWY EUROPEJSKIEGO SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO JEST KLUCZOWE DLA ROZWOJU EUROPY

Nieżyjący europoseł Bronisław Geremek zwykł mawiać: "Zbudowaliśmy Europę, teraz musimy stworzyć Europejczyków." Europejskie społeczeństwo obywatelskie w rzeczywistości jeszcze nie istnieje. Kryzysy są przyczyną dodatkowego zamykania się państw i społeczności. Instytucje bez ludzi, którzy mogą dać im legitymację pozbawione są perspektyw. Stworzenie obywateli europejskich i obywatelstwa europejskiego jest autentycznym priorytetem. Dlatego każdemu (nie tylko bogatej i wyedukowanej warstwie społecznej) należy dostarczyć odpowiednich narzędzi i możliwości korzystania z europejskiego obywatelstwa. Rzeczywista jedność europejska powinna opierać się na kulturze, wiedzy, rzetelnej informacji, które są podstawą społecznej i politycznej partycypacji.

Przy wprowadzaniu mechanizmów demokracji partycypacyjnej, kluczowymi aktorami są europejskie organizacje pozarządowe, które mogą uczynić głosy obywateli słyszalnymi i przybliżyć je do Europy. Obok swoich najważniejszych funkcji społecznych i ekonomicznych, pełnią one ważną rolę, aktywnie przyczyniając się do budowania mostów pomiędzy instytucjami a obywatelami.

Instytucje unijne i państwa członkowskie powinny w coraz większym stopniu uświadamiać sobie, że sprawą niezmiernie ważną jest stawianie na pierwszym miejscu ludzi oraz angażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego, obywateli i organizacji ich reprezentujących w proces integracji europejskiej. Udział społeczeństwa obywatelskiego w kształtowaniu polityki i podejmowaniu decyzji wzmacnia legitymację instytucji publicznych i ich działań.

Odwołując się do najważniejszych kwestii przedstawionych powyżej, w naszych rekomendacjach opowiadamy się za dążeniem do sprawiedliwości ekonomicznej i społecznej w Europie poprzez odpowiednią politykę społeczną, lepsze usługi społeczne oraz kształcenie ustawiczne. Rekomendacje podzieliliśmy na cztery następujące główne tematy o decydującym znaczeniu dla budowania Europy o bardziej społecznym obliczu. Są to: edukacja, demokracja i obywatelstwo, zatrudnienie i prawa społeczne, imigracja i mobilność w Europie.

REKOMENDACJE

Edukacja

Edukacja jest kluczowym narzędziem zwiększającym szanse osób defaworyzowanych, będącym niejako windą społeczną. Z tego powodu UE powinna wspierać edukację jako środek do osiągnięcia integracji społecznej.

Szkoły i uniwersytety powinny być narzędziem integracji społecznej, a nie czynnikiem wykluczenia społecznego. W wielu z nich programy wymiany o charakterze edukacyjnym i badawczym oferowane są przede wszystkim tym “uprzywilejowanym”, którzy są studentami lub absolwentami. Dostęp do nich jest obciążony przez elitarność, zaś osoby słabiej wykształcone są wykluczone z korzystania z takich programów.

Ponadto nadal istnieją istotne różnice pomiędzy państwami członkowskimi w programach oświaty i szkolenia. Różnice te oraz problem wzajemnego uznawania dyplomów stanowią barierę swobodnego przepływu osób na terytorium Unii Europejskiej.

Uważamy, że:

1. Programy edukacyjne we wszystkich krajach UE powinny opierać się na wspólnych treściach, co ma służyć zagwarantowaniu wzajemnego uznawania dyplomów w całej Europie.
2. Należy wspierać mobilność nauczycieli, studentów, pracowników i bezrobotnych, aby mogli skorzystać z szerszych możliwości kształcenia i szkolenia.
3. Należy wspierać rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, a szczególną uwagę poświęcić potrzebom grup o niższym poziomie wykształcenia.

Demokracja i obywatelstwo

Unia Europejska stoi przed poważnym wyzwaniem: **deficytem demokracji** i słabnącym zaangażowaniem obywateli. Deficyt ten, który wynika z wielkiego dystansu oddzielającego obywateli od instytucji podejmujących decyzje powinien zostać potraktowany przez UE jako jedno z głównych wyzwań. Pierwszym krokiem w tym kierunku jest Artykuł 11 Traktatu

Lizbońskiego, który ustanawia instytucje UE łącznie odpowiedzialnymi za zapewnienie dialogu ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim. Zorganizowane społeczeństwo obywatelskie jest ucieleśnieniem aspiracji i interesów obywateli Europy aktywnie zaangażowanych w formułowanie polityk europejskich i związane z tym procesy. Z tego powodu kwestią podstawowej wagi jest autentyczne i długotrwałe zaangażowanie wszystkich instytucji europejskich na rzecz ciągłego i ustrukturyzowanego dialogu ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim.

Rekomendujemy:

1. W oparciu o najlepsze praktyki narodowe stworzenie wspólnych wytycznych europejskich dotyczących dostępu do obywatelstwa UE oraz rzecznictwa obywatelskiego w celu skutecznego zagwarantowania europejskim obywatelom swobody przemieszczania się, nauki i pracy na całym obszarze Unii Europejskiej.
2. Zwiększenie udziału obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w projekcie europejskim, ułatwienie im dostępu do programów europejskich i ustanowienie statusu stowarzyszenia europejskiego, w ten sposób uznając podstawową wolność zrzeszania się.
3. Wyposażenie każdego obywatela europejskiego w narzędzia umożliwiające mu dostęp do europejskiego obywatelstwa i zrozumienie jego istoty, a zatem w dostęp do informacji na temat stosownych praw i obowiązków, szkoleń i udziału w procesach podejmowania decyzji.

Zatrudnienie i prawa społeczne

Zatrudnienie i prawa socjalne są niezbędne dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Są to kluczowe elementy umożliwiające budowanie uczciwych, sprawiedliwych społeczeństw bez barier, które opierają się na takich podstawach jak: tworzenie miejsc pracy, prawa pracownicze, równość płci, ochrona socjalna i dialog społeczny.

Prawa socjalne dotyczą równego dostępu do zatrudnienia bez dyskryminacji, uczciwej płacy za uczciwą pracę dla pracujących, pozwalającą im i ich rodzinom na godne życie, ochrony socjalnej w przypadku choroby, ciąży lub innych zagrożeń cyklu życiowego. Ponadto prawa socjalne oznaczają także zezwolenie ludziom na samoorganizację i reprezentowanie własnych interesów.

Oczekujemy, że UE:

1. Wzmocni współpracę pomiędzy instytucjami, przedsiębiorstwami i organizacjami pozarządowymi na rzecz realizacji “kontraktu społecznego” odwołującego się do dobrobytu jako wskaźnika rozwoju.
2. Zapewni harmonizację krajowych systemów prawnych w celu zagwarantowania praw pracowniczych i uczciwego wynagrodzenia za uczciwą pracę.
3. Zagwarantuje uznanie i zharmonizuje sposób realizacji praw socjalnych we wszystkich krajach europejskich, by w ten sposób zapewnić integrację społeczną wszystkich grup.

Imigracja i mobilność w Europie

Obecna europejska polityka dotycząca imigracji i integracji jest niespójna. Promuje ona drenaż mózgów z krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz innych krajów na świecie, przyjmując imigrantów o wysokich kwalifikacjach i zamykając drzwi przed słabiej wykwalifikowanymi i niewykwalifikowanymi, lub odmawiając im dostępu do szerokiego wachlarza praw społecznych i pracowniczych.

Ponieważ Europa będzie musiała zmierzyć się z głębokimi zmianami demograficznymi i społecznymi, polityka migracyjna i integracyjna nie mogą wyłącznie lub w przeważającej części opierać się na względach utylitarnych, uwzględniając korzyści dla społeczeństwa-gospodarza i w znacznej mierze pomijając interes imigrantów.

Skoro UE skorzystała na przybyciu imigranckich pracowników w czasach ekspansji gospodarczej, państwa członkowskie nie powinny popadać w ekonomiczny nacjonalizm i odwracać się od nich plecami. Instytucje europejskie, rządy i inni zainteresowani aktorzy odpowiadają za zbudowanie społeczeństwa bez barier, w którym niesprawiedliwe traktowanie imigrantów nie będzie tolerowane.

Zbyt często imigrację postrzega się jako ciężar, a nie szansę.

Wzywamy UE do podjęcia działań, które umożliwią:

1. Przyznanie obywatelstwa europejskiego drugiemu pokoleniu imigrantów. Wzywa się Unię Europejską do przeznaczenia na integrację imigrantów kwoty co najmniej równej wydatkom na ich kontrolę.
2. Unia Europejska powinna wspierać rozwój krajów trzecich w celu poprawy tamtejszych warunków życia.
3. Unijny rynek pracy powinien być dostępny bez ograniczeń dla wszystkich obywateli Unii Europejskiej w każdym państwie członkowskim.

*****

W kontekście odnowy instytucji europejskich i w ramach **Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym**, na przełomie marca i kwietnia 2010 roku osiem europejskich organizacji pozarządowych – *La Ligue de l’Enseignement*, *Contact 2103*, *Documenta*, *Europa Haz – European House*, *Fundacja Instytut Spraw Publicznych*, *ARCI*, *Asociata pro Democracia*, *Athens Network of Collaboration Experts* – przeprowadziło wśród obywateli europejskich konsultacje na temat „Europa Socjalna w oczach obywateli: jak walczyć z nierównością i wykluczeniem społecznym?”

Uruchomiono stronę internetową www.citizen-for-europe.eu, której celem było dostarczenie obywatelom informacji o działaniach Unii Europejskiej odnoszących się do spraw społecznych i umożliwienie im wyrażenia swoich opinii na temat Europy społecznej. Ze wszystkich krajów uczestniczących w projekcie łącznie w konsultacjach wzięło udział ponad 1100 obywateli.

Po konsultacjach w poszczególnych krajach uczestniczących w projekcie zorganizowano liczące po 30 uczestników krajowe panele obywatelskie, aby umożliwić grupom obywateli omówienie modelu społecznego, jaki chcieliby widzieć w Europie oraz wypracowanie rekomendacji dla europejskich decydentów.

Kolejnym krokiem był zorganizowany 6 maja 2010 r. w Madrycie międzynarodowy panel, w którym wzięło udział po dwóch obywateli z każdego kraju uczestniczącego w projekcie. Uczestnicy pracowali nad wspólnymi rekomendacjami, które stały się treścią niniejszego Apelu.

Dodatkowo całościowe wyniki europejskich konsultacji obywatelskich były prezentowane publicznie 7 maja 2010 r. w czasie Europejskich Dni Obywatelskich – forum organizacji pozarządowych zorganizowanego w ramach hiszpańskiego przewodnictwa Radzie Unii Europejskiej, przy wsparciu Komisji Europejskiej, rządu hiszpańskiego oraz władz lokalnych i regionalnych.

NINIEJSZY APEL POPIERAJĄ:

**LA LIGUE DE L'ENSEIGNEMENT
(FRANCJA)**

**CONTACT 2103
(BELGIA)**

**DOCUMENTA
(HISZPANIA)**

**EUROPA HAZ – EUROPEAN HOUSE
(WĘGRY)**

**FUNDACJA INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH
(POLSKA)**

**ARCI
(WŁOCHY)**

**ASOCIATA PRO DEMOCRACIA
(RUMUNIA)**

**ATHENS NETWORK OF COLLABORATION EXPERTS
(GRECJA)**